

განმარტებანი რუსულ, გერმანულ, ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე.

ნაშრომს წინ უძღვის შესავალი, რომელშიც ლაპარაკია ე. წ. „მითანური წერილის“ (1887 წ.) აღმოჩენაზე ეგვიპტეში, ეხნატონის არქივში, რომელმაც დასაბამი მისცა ასირიოლოგიაში ახალი დარგის – ხურიტოლოგიის წარმოშობას, გადმოცემულია ხურიტების მოკლე ისტორია, განხილულია ხურიტული ენის მიმართება სხვადასხვა ჯგუფის ენებთან (ინდოევროპულთან, სემიტურთან, ურარტულთან, იბერიულ-კავკასიურთან, ქართველურთან) და მოყვანილია მკვლევართა მოსაზრებები ამ საკითხთან დაკავშირებით; განხილულია ხურიტული ლექსიკა, მისი თავისებურებანი, სიტყვათწარმოება, თხზვა და კომპოზიცია; გაანალიზებულია ადამიანთა საკუთარი სახელები და შედარებულია ტიპოლოგიურად მსგავს საკუთარ სახელებთან სხვადასხვა ენებში (აქადური, ბერძნული, ებრაული, ირანული და სხვა). გამოყოფილია სემანტიკური ჯგუფები (ადმინისტრაციული ერთეულები, იარაღი, ძვირფასი ქვები და საიუველირო ნაკეთობები, მეტალები, მუსიკალური ტერმინები, პროფესიის აღმნიშვნელი სახელები და სხვ.), სინონიმები, ომონიმები და ანტონიმები, მითითებულია ნასესხობები შუმერულიდან და აქადურიდან, ასევე ხურიტულიდან ნასესხები სიტყვები სხვა ენებში.

ლექსიკონში სიტყვები ბუდობრივი პრინციპითაა განლაგებული. მოცემულია ძირი, ფუძე და მათგან ნაწარმოები პირიანი და ბრუნვის ფორმები. თითოეული ბუდის ბოლოში მოცემულია საკუთარი სახელები, რომელთა ერთ-ერთი კომპონენტი ამ ძირიდანაა ნაწარმოები. მითითებული არიან ავტორები, რომლებსაც ეკუთვნით სიტყვის მნიშვნელობის დადგენა, ანდა ნაშრომებში აქვთ დამოწმებული. ფორმები მოცემულია ტრანსლიტერაციით ვარიანტული დაწერილობებით. შეძლებისდაგვარად, ყოველ ფორმასთან მითითებულია ტექსტი და ლიტერატურა; მოყვანილია შესატყვისობები მონათესავე ურარტული, ასევე შუმერული და აქადური ენებიდან.

წიგნი გამოსცა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან არსებულმა „ასირიოლოგთა, ბიბლიოლოგთა და კავკასიოლოგთა საზოგადოებამ“, რედაქტორია აკად. თ. გამყრელიძე.

ზ. კ.

ძველქართულ-ძველბერძნული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის დოკუმენტირებული ლექსიკონი I (ა-ბ), 279 გვ.; II (ს-ჰ), 313 გვ.; პროექტის ავტორი და სამეცნიერო ხელმძღვანელი: დამანა მელიქიშვილი, პასუხისმგებელი რედაქტორი: ანა ხარანაული. ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბ., 2010.

ამ უკანასკნელ ხანს ქართულ ლექსიკოგრაფიაში თვალსაჩინო წარმატებების (ვგულისხმობ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის I და II ტომების ახალ, საგრძნობლად შევსებულ გამოცემას, დიდ ინგლისურ-ქართულ და ქართულ-ინგლისურ ლექსიკონებს, ალ. ჭინჭარაულის დიდტანიან

„ხევსურულ ლექსიკონს“) ფონზე წინამდებარე ორტომიანი ლექსიკონი უთუოდ მნიშვნელოვან კულტურულ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს, რამდენადაც იგი სცილდება ლექსიკოგრაფიის ფარგლებს თავისი სპეციფიკის გამო. ეს არის თითქოს ვიწრო დარგობრივი ლექსიკონი, რომლის ტრადიცია საქართველოში საკმაო ხანია არსებობს და გრძელდება, მაგრამ ამ დარგის – სიბრძნისა და ღვთისმეტყველების სპეციფიკური ხასიათიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, რომ ეს ლექსიკონი უპრეცედენტოა. მართალია, ძველი ქართული ფილოსოფიური ტექსტების პუბლიკაციას (რომელთა ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა) თან ახლავს სპეციალური ლექსიკის სიტყვარები, მაგრამ ამ ორტომიან გამოცემას თავისი მასშტაბურობით და ამბიციურობით (როგორც სრულიად სამართლიანად ლაპარაკობს „წინათქმა“) ბადალი ნამდვილად არ მოეძებნება. აქ თავმოყრილი ლექსიკა გამოხატავს და ამავ დროს წარმოაჩენს ქართული ენის შესაძლებლობებს ღვთისმეტყველების სფეროში. ამდენად, იგი შემოქმედების ნაყოფია, შეიძლება ითქვას, ანონიმურად ავტორისეულია, ინტელექტუალური წვის შედეგია. ლექსიკონის ხერხეულე გადახედვითაც თვალსაჩინოა, რომ ტერმინთა შენებაში ხედმიწევნით და ამომწურავად, ძალდაუტანებლად (მცირეოდენი გამოწკლისის გარდა) არის გამოყენებული ქართული ენის მორფოლოგიური შესაძლებლობანი, რაც საშუალებას აძლევს მას (ამ ენას) სავსებით ასახოს ბერძნულის მორფოლოგიური სახე (ძირითადად ეს ითქმის ზმნიხედათა არაჩვეულებრივ მრავალფეროვნებასა და ნიუანსურობაზე ორივე ენაში). ამ თესაურუსში შემოკრებილი და ერთმანეთის გვერდით მყოფი ლექსიკის აბსოლუტური უმრავლესობა არტეფაქტული ხასიათისაა. არის, ბუნებრივია, ისეთიც, რომელნიც მთარგმნლობითმა გონმა ემპირიულ-ყოფითი მნიშვნელობებიდან მეტაფიზიკურ ემპირიამდე აამალლა. მკითხველს, როგორც სპეციალისტს, ისე საღვთისმეტყველო და ფილოსოფიური პრობლემათიკით და ქართული ენის ლექსიკით დაინტერესებულს, საშუალება ეძლევა კონტექსტში შეამოწმოს ამა თუ იმ ტერმინის სიცოცხლისუნარიანობა და ადეკვატურობა, რომელთაგან არცთუ მცირედი წილი დღემდე ტერმინოლოგიურად (და ზოგჯერ ყოფითადაც, მაგ., არსი, არსება) ცოცხალი და ქმედითია.

ჩვეულებრივ, დარგობრივი ლექსიკა ლექსიკოგრაფიული მდგომარეობის იმ ეტაპზე იქმნება, როცა უკვე არსებობს ენის ლექსიკის მეტ-ნაკლებად სრულად მომცველი განმარტებითი ლექსიკონები. სხვადასხვა სუბიექტურ თუ ობიექტურ მიზეზთა გამო ჩვენში ვერა და ვერ შეიქმნა, – მოთხოვნილება კი, რა ხანია, არსებობს, – ძველი ქართული ენის სრული განმარტებითი ლექსიკონი. მასალა კი მისთვის, დღემდე გამოკვეყნებულ ტექსტებს ვგულისხმობ, საკმაო რაოდენობით არსებობს. ეს, რა თქმა უნდა, ჩვენი ფილოლოგიური მეცნიერების დიდი ხარვეზია. ვერ ვიტყვით, რომ წინამდებარე ლექსიკონი ავსებს ამ ხარვეზს, მაგრამ მისი სპეციფიკა ის არის, რომ იგი წარმოგვიდგენს, ვიმეორებთ ზემოთქმულს, ხანგრძლივი ინტელექტუალური და სიტყვათშემოქმედებითი პროცესის საფუძვლიანი გააზრების ნა-

ყოფს. ბევრისთვის ლექსიკონს არა მხოლოდ გამოყენებითი, არამედ გონებრივი საზრდოს და, ასე გასინჯეთ, ესთეტიკური კმაყოფილების მიმცემი დანიშნულება აქვს; და, მით უმეტეს, თუ ადამიანს იზიდავს ფილოსოფიური ტექსტები, ამ ლექსიკონში იგი პოვებს საკმოდ ვრცელ ამონარიდებს ტრაქტატებიდან, სადაც ესა თუ ის ტერმინი ცოცხლობს.

ამ პროექტის, როგორც დღეს უწოდებენ, წარმატება მრავალწლიად განპირობებულია მისი ავტორისა და სამეცნიერო ხელმძღვანელის, პროფ. დამანა მელიქიშვილის საერთო წარმატებით იმ დარგში, რომელშიც იგი მრავალი წელი ნაყოფიერად იღვწის. და ეს დარგი ორმხრივია, ორი ასპექტი აქვს: ენობრივი და ფილოსოფიური; ორი ეს მხარე გადაწულია ერთმანეთთან, უფრო მეტი: ისინი მსჭვალავენ ერთურთს. შემოქმედებითი გრამატიკული ანალიზის გარეშე ძნელია შუა საუკუნეების ქართული ფილოსოფოსების მნათობის – პეტრიწის სამყაროში შესვლა და, პირუკუ, ნეობლატონური სისტემა აადვილებს რთულ სინტაქსში შეღწევას და ლექსიკური ინოვაციების წვდომას. ამ სინთეზის შედეგია, გარკვეულწილად, ეს ლექსიკონი. სავსებით ბუნებრივია, რომ თავად პეტრიწის ლექსიკას, როგორც განსაკუთრებულ ფენომენს, დანართის სახით განკერძოებული ადგილი მიეჩინა ლექსიკონში (II ტ. გვ. 269-310).

ლექსიკონი გამოიცა „რუსთაველის ფონდში“ მოპოვებული გრანტით და, როგორც მესვეურები აღნიშნავენ, მისი მხარდაჭერის გარეშე, პროექტის განხორციელება შეუძლებელი იქნებოდა. ეროვნული სამეცნიერო ფონდის გადარიბების პირობებში მართლაც გაჭირდება პროექტის ბოლომდე განხორციელება. მაგრამ იმედს ვიტოვებთ, რომ ესოდენ მნიშვნელოვანი წამოწყება ბედის ანაბარა არ დარჩება.

ზ. კ.

Cultural paradigms and political change in the Caucasus, ed. by Nino Tsitsishvili. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2010, 306 p.

სკულტურული პარადიგმები და პოლიტიკური ცვლილებები კავკასიაში, რედაქტორი ნინო ციციშვილი. საარბრუკენი, 2010, 306 გვ.]

2010 წლის ნოემბერში გამოვიდა წიგნი სათაურით „სკულტურული პარადიგმები და პოლიტიკური ცვლილებები კავკასიაში,“ ინგლისურ ენაზე. ეს არის ანთოლოგია, რომელიც დაიბეჭდა გერმანიაში ლამბერტ აკადემიკ პაბლიშინგის (Lambert Academic Publishing) მიერ. წიგნის პრეზენტაცია შედგა მელბურნში, მონაშის უნივერსიტეტის კონსერვატორიაში უნივერსიტეტის ვიცე-რექტორის მიერ 2010 წლის 25 ნოემბერს.

ეს კრებული-ანთოლოგია იმითაა საინტერესო და გამორჩეული, რომ მასში შესული თავები დაიწერა სხვადასხვა დარგის სპეციალისტთა მიერ. მათ